

RECENZII

C. Dobrogeanu-Gherea, *Din ideile fundamentale ale socialismului științific*, conferință ținută în sala Cercului „România Muncitoare”. București, 1906. Prețul 50 bani.

Broșura aceasta, care n'are nici 50 de pagini, a fost pentru mine un eveniment și o cauză de multe și variate emoții. Un eveniment, pentru că am avut prilejul să cetesc încă odată câteva pagini scrise de acel om, ale cărui învățături m'au făcut mai înlăun, în anii tinereții, să cogit asupra durerilor și problemelor vieții; pentru că, la noi, e rar acuma să auzi vorbe eșile dintr'un spirit înalt și o cugtare adincă; și pentru că, tot ce scrie d. Gherea, te împaci ori nu cu concluziile sale, îți produce acea plăcere intelectuală și estetică, pe care n'o poate da de cit un om, care, ca d. Gherea, intrunește, în cea mai frumoasă combinație, știința, logica și claritatea expunerii.—și o cauză de emoții—multe și variate—pentru că mi-am cetit crezul din tinereță, pentru că, acuma, nu-l mai pot avea așa ca altădată, pentru că am cogitat cu melancolie la lunga luptă de odinioară, din nenorocire fără rezultat și pentru că mi s'a vădit mai mult, ceea ce de altmintrelea știam, deosebirea de vederi care m'a făcut să n'puc pe alt drum, în concepțiile asupra problemelor sociale, de cit veciul meu dascăl, —mîngiindu-mă doară că în me-

toad, în idealul vieții sînt încă de acord cu el, precum și în chestiile literare, în care nu am decit pretenția de a fi un elev al său.

În conferința sa, d. Gherea expune, pentru popularizare, „cîteva din ideile fundamentale ale socialismului științific”, lucru întotdeauna folositor și de actualitate, pentru că socialismul științific este o doctrină istorică și economică, fără cunoașterea căreia cineva nu se poate orienta în complexul vieții sociale de astăzi, și nu poate prevedea evoluția ei de mine.

Metodul nostru istoric, în linii generale, e acelaș ca al d-lui Gherea—deși, poate, dînd mai multă importanță unei solidarități—cea națională--decît d. Gherea, mai ales cînd e vorba de popoarele mici, veșnic în primejdie de a fi înghițite de altele.—Acuma însă, cînd e vorba de aplicat metoda la diferite popoare, ne deosebim de d. Gherea. După d. Gherea, s'ar părea că azi, pe tot globul pămîntesc, societățile omenești s'ar compune din *aceleași* clase, că modul de producere și împărțire a bogățiilor ar fi *aceleaș*. Așa, d. Gherea, de și vorbește în *România*, zugrăvește „societatea modernă” ca o societate în care stau față în față mai ales clasa capitalistă și cea proletară; arată că cea mai mare anomalie a „societății moderne”, „capitaliste”, e *supra-producția*; explică.

politica, înarmările, războaiele din „societatea modernă” ca rezultând din necesitatea „exportului” mărfurilor pentru a crea o supapă de siguranță în contra „supra-producției” etc. Dar, sînt țări pe glob în care nu sînt capitaliști și proletari, în care „anomaliile” nu vin din „supra-producție”, în care războaiele n’au ca pricină scurgerea, în afară, în colonii, a „supra-producției”. Cine ar face anatomia și fiziologia unei țări din centrul Africii, chiar înarmat tot cu doctrina lui Marx, ar găsi alte clase, alte antagonisme, alte cauze ale războaielor, decît cele pe care le arată d. Gherea ca fiind caracteristice pentru „societatea modernă”, cum ar găsi, făcînd istoria Ateni ori a Romei, iarăși alte clase, alte antagonisme, alte cauze ale războaielor.

Făcînd anatomia societății noastre rominești, disecînd-o în clase, făcînd fiziologia societății noastre rominești; cercetînd adică modul de producere și împărțire a bogățiilor,—vom găsi oare că analiza d-lui Gherea ni se potrivește? Vom găsi față în față mai ales două clase antagonice, capitaliști și proletari? Anomaliile, mizeria din cauza „supra-producției de mărfuri”? Tendinți războinice, înarmări în scopul de a ni păstra ori asigura debușeuri pentru export?

Răspunsul nu poate fi de cît negativ. D. Gherea, în conferința sa, zugrăvește foarte bine „societățile capitaliste” (Germania, Anglia, Belgia etc.), dar societatea noastră nu e de felul acesta.—Nu e aici locul a intra în amănuntele chestiei; se va vorbi, de sigur, altădată în această revistă și cu mai multă competență de cît o pot face eu.

Ajungem la chestia de *ideal*, de ținta luptei, pe care trebuie s’o ducem noi acei care ne simțim datori să ne punem mintea și inima în slujba claselor exploatare, adică, o acelaș lucru, în slujba progresului omenesc.

Sîntem gata să admitem că „societatea socialistă”, adică proprietatea colectivă, încetarea antagonismului de clase, cu toate urările lui mizerabile, este un ideal înalt și realizabil. De sigur că în spre acea formă merge societatea omenească. Dar acea formă socială nu poate rezulta din dorința noastră, n’o putem face noi, ea se va naște fatal din alta, premergătoare, pentrucă, cum spune și d. Gherea, Marx a dovedit că organismul social se dezvoltă ca oricare altul, după *legi*, adică prin cauze determinante. O stare produce pe alta.

Dar sînt aceste „legi” aceleași pre-tutindeni și în totdeauna? Acest lucru nu l’a putut dovedi dl. Gherea și nici din Marx nu rezultă el.

Noi însă credem că socialismul, dacă se va realiza odată pe acest pămînt, se va realiza pentrucă se va fi realizat mai înainte în Apus.—așa c’ar putem „ocoli” capitalismul; pînă atunci trebuie însă să vedem care sînt *nevoile reale și remediabile* ale clasei desmoștenite—la noi: *țărănimia*—și să luptăm pentru satisfacerea acelor nevoi, spre a păstra neamul acesta, cîci o nație *nu trebuie* să piară de foame și de întuneric și, din alt punct de vedere, spre a-l păstra *în* pentru progres, pentru ca să poată primi odată și formele superioare de viață socială.

Cîci, altfel, dacă „societatea viitoare” nu va mai găsi aici între Carpați și Dunăre, și chiar între Tisa și Nistru, *acest* popor, pentru ce mai trăim, pentru ce să mai luptăm noi, cari nu putem trăi și lupta, decît ca *Romîni*?

În numele dar chiar al științei lui Marx, noi respingem concepția posibilității unui partid *socialist*, în întelesul pe care îl are în Apus, în țara noastră: De altmintețea, sfîrșitul foastei mișcări, în care n’au lipsit nici spiritul de jertfă, nici cunoașterea doctrinei, este dovada cea mai strălucitoare a celor susținute mai sus.

Dl. Gherea, spirit științific, nu va putea explica acest sfârșit numai prin păcatele sau „poftetele“ celor din conducătorii ei. Astfel de explicație poate satisface doar numai niște minți primilive, dintre cari nu face parte dl. Gherea.

* * *

Radu D. Rosetti. *Epigrame*, București, Minerva, 1906. Prețul 1 leu 50 bani.

Epigrama nu e poezie, nu e „creație“, nu e produsul sentimentului și al imaginației, așa dar d. Radu D. Rosetti ar fi putut să scrie epigrame bune.

Epigrama e un cuvânt de spirit pus în versuri. Ea cere deci două condițiuni: spirit și o formă lapidară. În privința formei nu e gen literar mai pretențios decât acesta.

Că d. Radu Rosetti e departe de a avea forma lapidară, o știm de mult, dela cele dintâi și dela „Cele din urmă“. Că n'are spirit, o aflăm acuma din frumosul și elegantul volum datorit editurii *Minervei*.

Ba, d. Rosetti are spirit, dar spirit de un anumit gen, mai bine: de o anumită regiune geografică și socială: D-sa are un spirit prolix de „bel esprit d'arrondissement“, cum s'ar zice în franțuzește. De altmintearea și poezia sa e din același izvor, ceea ce explică oarecarele succese, pe care l'a avut într-o anumită măsură. Nu știu cine a vorbit de domnișoarele de pension care telesc pe Lamartine și pe Radu D. Rosetti...

Dacă și unele din poeziile D-lui Radu D. Rosetti nu puteau fi celte în pensionare decât cu oarecare... discreție, apoi unele din epigramele sale vor avea nevoie de o discreție absolută.

Ministrul Cultelor însărcinând telegrafic pe stărița Mănăstirii Agapia să facă o anchetă, d. Rosetti îi aplică următoarea epigramă:

Nu cred să mai fi fost ministru,
Pe baza unui paragraf,
Să poată să însărcineze
O stăriță prin telegraf!

care n'are numai defectul de a nu fi de spirit, ci și acela de a nu fi original, pentru că eu am auzit acest „spirit“ exprimat în proză de un „bel esprit“ din Tirgu-Neamț. — în băcănia vestită a D-lui Tomovici.

În materie de spirit d. Rosetti se mulțumește cu foarte puțin. D-sa ar putea să scrie pe cuperta elegantului volum vorbele lui Anton Pann:

De prin lume adunate
Și iarăși la lume date,

căci o mare parte din volumul său e o simplă colecție de vorbe de duh, răsuflate, de prin Tirgu-Neamț și alte orășele. — Așa, D-sa va spune unui „Domu X“ că

Capetele multor oameni
Au produs ceva în viață,
Numai capul dumitale
N'a produs decât... înătrează.

Nu știm dacă pe „Domnul X“ l'o fi usturat „epigrama“ aceasta, dar eu am auzit-o de mult—dela un barbier...

D. Rosetti e foarte crud cu „Politicianii“. Iată cu ce noutate îi face să roșască:

Un cetățean v'a rupt placarda
La colțul unei străzi lipită,
Pentru motivul foarte simplu
Că „Murdăria e oprită“...

O fi multă causticitate în acest „spirit“, dar e banal, pentru că e „de prin lume adunat... etc...“

Dar D-lui Rosetti toate i se par nouă. Ce spuneți de următoarea epigramă, de care ar ride și Mitică:

I-a tocat atâția capul
Că e desinteresat
C'a'nceput acum de-a bine
A fi des... interesat.

Eu cred că „spiritul“ acesta n'a fost

nou decit în prima zi după cele șaple ale creațiunii...

N'am de gînd să reeditez volumul d-lui Radu D. Rosetti, dar am să mai dau citeva pilde de vorbe de spirit mușcătoare: Un bețiv căruia doctorul i-a spus să nu bea mult lichid, s'a apucat să bea... nu ghicîți?... s'a apucat să bea... solid.—Cînd a venit în Cameră discuția petrolului, „desbateră, pe loc, s'aprînse“,—e clar!—Servitorul d-lui Radu Rosetti, plictisit că poetul îi tot bate capul să-i șteargă ghetetele, i le-a „șters de-al binelea“.— O ascuțime de briciu are „epigrama“: *Unui Mincinos*, pe care nu pot rabda să n'o transcriu :

Se explică foarte lesne
De ce creer tot poezie:
Omului îi place s'aibă
Toldeauna ce-i lipsește.

Ca încheiere a citațiilor, voi transcrie (cerînd mii de scoaze cetitorilor noștri) următoarea „epigramă“, care caracterizează perfect gustul estetic al d-lui Radu D. Rosetti : *Unui Amiral* :

În caz de vr'un rezel (!) te-ai face
Ilustru, printre alte fapte,
C'ai trage tunuri cu lir sigur
Țîntind pe vasele de... noapte.

Asemenea „spirit“ n'am auzit nici la Tirgu-Neamț. Și totuși, nu e original. L'am auzit, de sigur nu adresat unui amiral, ci trecînd pe la vestita cișmea de la hală...

Desigur că cetitorul a rămas convins că am scris un articol *în contra* d-lui Radu D. Rosetti. N'am avut de de gînd să fac acest lucru. Am voit să arăt că d. Rosetti n'are spirit, și aceasta nu e o batjocură. Spiritul nu este una din acele însușiri, fără care cineva ar fi un om necomplet. Din contra, el este un semn de dezechilibru intelectual, în orice caz el este o abatere dela logica normală. Fiînd

că am căzut în aceste considerații, să fac, până la capăt, o pledoarie în favoarea d-lui Radu D. Rosetti.

D-sa este un om echilibrat. Deja poeziile sale ne-au dovedit că d-sa n'are o facultate—imaginația—dezvoltată anormal. La d-sa inteligența, sentimentul și imaginația stau în echilibru. „Epigramele“ d-sale au dovedit că este un spirit logic, incapabil de acele asociații de idei dezordonate și neașteptate, care formează „spiritul“ D-sa se'ncearcă, în „epigramele“ sale, să utilizeze procedeul „jocurilor de cuvinte“, care sînt culmea asociației neologice, dar d-sa, ca spirit echilibrat, nu reușește nicăieri...

Îmi fac o deosebită plăcere de a-l raclama în rîndurile noastre, a muritorilor de rînd.

Încă odată : D. Radu D. Rosetti e un om foarte normal și foarte echilibrat ! O singură dată a avut un moment de anormalitate: atunci cînd a scris epigrama *Editorului Volumului meu „Printre Picături“* :

Eu „Printre Picături“, prin viață
Cu chin, cu vai, m'am strecurat;
Dar editorul meu din piață
De sigur va eși... plouat.

Dar zdruncinul, din fericire, i-a trecut îndată, autorul și-a recăpătat imediat frumosul său echilibru sufletec.

* * *

Tudor Pamfil, *Jocuri de Copii* adunate din salul Țepu (Jud. Tecuci) —Extras din Analele Academiei Romîne, București. Prețul 1 leu. 40 bani.
„Această picătură e scoasă din felurita manifestare a vieții copiilor de țară, zice autorul în prefața sa; ea deschide pas altora care, la un loc, ne vor putea da o înțelegere adevărată a vieții neamului nostru“.

„Scopul culegătorului a fost de a da materialul necesar pentru studiile

etnografiei naționale, celor ce va avea inima și priceperea să le facă sau să le pornească.

„Ostaneala lui au cerut'o atîția de atîta vreme; acum va vedea și va pipăi ori cine, intrucît dorul lor le-a fost pornit din suflet ori din gură”.

„Tot ce urmează e cules, fără ajutorința nimănui, din satul Țepu, mare, răzășesc, ținutul Tecuciului”.

D. Pamfile își împarte colecția în *A. Jocuri de copii*, I jocuri propriu zise, II Sorți, III Jocuri cu păcăleli, IV Joace, V Jucării, VI Diverse.—*B. Cîntec de luare în ris*, I Cătră oameni, II Cătră vietăți, lucruri, diverse.—*C. I Jocuri de cuvinte, spirite, formule de picileli, II Intrebări, probleme, III Frămîntări de limbă*.—și în sfîrșit un *Glosar* bine înlocmit.

Volumul d-lui Pamfile este de mare folos pentru acei care se interesează de obiceiurile poporului, pentru folcloriști și pentru limbști.—Și nu e om care să nu citească cu plăcere acest repertoriu al frumoaselor și nevinovatei jocuri ale „vrstei crude și necoapte”, care ne-au încîntat pe toți și care încîntă, mai ales, la țară, vrsta, singură fericită, a acelor care se chiuvesc pentru noi, a „oștenilor fără nume ce duc războiul mare al tuturoră”...

G. I.

* * *

Const. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor muntene*, București, 1906. Prețul 3 lei.

La sfîrșitul cărții sale, autorul însuș spune: „rezumînd rezultatele la care am ajuns prin cercetarea întreprinsă în acest studiu, constatăm ca încheiere că *Radu Popescu* a scris sub titlul *Istoriile Domnilor Țării Romînești* o cronică care cuprinde istoria Munteniei dela *Radu Negru* până la începutul anului 1729. Prima parte, scrisă în ultimii ani din domnia lui Șerban Cantacuzino și terminîndu-se cu moar-

lea *Smarandei Băleanu*, întimplat la 13 Mai 1688, a fost atribuită pe nedrept lui *Constantin Căpitanul Filipescul*. Mai tirziu, între 1719 și 1721, *Radu Popescu* și-a continuat această cronică până la începutul celei de-a doua domnii în Țara Romînească a lui N. Mavrocordat (1719), căruia o și închină, iar cătră sfîrșitul anului 1724 a întregit-o, de astă dată ca cronicar oficial, și cu cele întimplate sub *Mavrocordat*, a cărui domnie este apoi povestită, pentru timpul următor, treptat, pe măsura desfășurării evenimentelor. Se pare însă că această ultimă parte nu s-a conservat în forma ei primitivă.

Dimpotrivă, nu este probabil ca tot el să fi scris *Istoria Țării Romînești dela 1688 încoace*. Cronică aceasta fragmentară, scrisă în două rinduri, la 1709 și 1716, a cărei legătură cu *Istoriile* nu este încă cunoscută și a cărei continuare, dacă a avut vreuna, cea ce nu e sigur, nu este aceia din mss. 441 dela Academia Romînă, se deosebește de Cronică lui *Radu Popescu*, a cărei redactare a doua oară pentru aceiaș perioadă nu și-ar găsi de altfel nicio îndreptățire, și prin spiritul în care e scrisă și prin faptele povestite și prin forma narațiunii”.

Cronică lui *Radu Popescu* are două variante, până acuma cunoscute sub numele de *Cronică Bălăcinească* și *Cronică dela Cluj*. Cea ce-a făcut ca prima parte a cronicii sale să se atribue lui *Constantin Căpitanul Filipescul* este o notiță făcută de *Constantin Căpitanul*, un altul, care a copiat întreg manuscrisul în 1769: „astă carte s-au scris de *Constantin Căp[itu]l[anu]l*. Mai 10 lt. 7269”. Acest *Constantin Căpitanul*, dușman *Cantacuzinilor*, „subscriitorul petițiunii pe care boerii pribegi o dau ministrilor austriaci la începutul domniei lui *Brincoveanu*”, este însă o persoană diferită de

Constantin Căpitanul Filipescu, fiul spătarului Pană Filipescu și ginerele postelnicului Constantin Cantacuzino. În sfârșit, biografia lui Radu Popescu este pe larg expusă într-un capitol special.

Stilul cărții este limpede și curgător, mersul argumentației sigur și convingător. Trecind dela carte la autor, d. C. Giurescu ni apare un om înzestrat cu cunoștinți solide, cu metodă și cu răbdare, și apare adică un adevărat om de știință.

G. P.

N. Dobrescu, *Intemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*.—București, Tipografia cărților bisericești 1906.

Studiarea trecutului nostru a avut multe faze până să ajungă la înălțimea cercetărilor de acum, se pare totuși că unele instituții prin conservatismul lor firesc cu greu se pot prinde de curente și vederi noi și așa poate că se explică cum aproape tot ce s'a scris despre trecutul bisericii romine—aceste serii sînt analizate într'un capitol special al cărții de față,—de oameni de ai bisericii, sînt dovezi dureroase de ignoranță, și cea ce e mai dureros, este că chiar acum sub ochii noștri avem un ultiu—să sperăm cel puțin—și cel mai vinovat produs de acest soi (Viața religioasă la Romîni de d. Stănescu).

În mijlocul acestor fel de studii apare cartea d-lui Dobrescu puternic documentată, bine compusă și limpede scrisă.

Intemeierea principatelor ca formațiuni politice cu organizație nouă și independentă trebuia să fie urmată și de organizarea bisericii—e un fenomen care se observă și la statele înconjurate, Serbia, Bulgaria—ajutînd astfel la consolidarea unor principate abia născute. Istoria organizării biseri-

cii romine de pela anul 1000 până la sfîrșitul sec. XIV e studiată în cartea de față.

Să vedem acum izvoarele de procedare și rezultatele autorului.

Confuză, neexactă și necompletă, cum e partea primă a cronicii Țării-Rominești, nu are nici o mențiune despre intemeierea mitropoliilor, iar cea ce dă Ureche la domnia Jugai-Vodă despre mitropolia Moldovei nu se poate susține decît cu dificile subtilități de argumentare; avem însă—un adevărat noroc—incontestabile și hotărîtoare actele patriarhatului constantinopolitan (Acta Patr. Const.) și acestea sînt temelie pe care se sprijină o mare parte din lucrarea de față.

După două din aceste acte se poate ști că în Mai 1359 a fost întărit ca mitropolit al Țării-Rominești, după stăruințele Domnului, Alexandru Basaraba, Jacint de Vitzina—Măcinual din Dobrogea după toate invocările filologice și istorice expuse de d. Dobrescu la p. 46 și dintre cari cel mai hotărîtor mi se pare cel dedus tot din actele patriarhatului, cari spun că mitropolitul era din vecinătatea țării.

Nu mult însă după aceasta, în urma unui conflict ivit între boeri și Domn de o parte și mitropolitul Jacint de alta—acesta mi se pare că e motivul de fond, acela cu înmulțirea populației, chiar cu mărirea teritoriului sub Vladislav, cred că trebuie considerat numai ca forma, mai puțin jignitoare pentru Jacint, sub care s'a făcut numirea unui nou mitropolit—la anul 1370 avem un nou mitropolit, pe Antim, la Severin.—Pomelnicele arhierieilor Țării-Rominești cunosc ca prim mitropolit al țării pe Antim; de aici cred că s'ar putea face o conjectură, aceea că pomelnicul a fost făcut într'una din mănăstirile din părțile Severinului (v. p. 47 Nota 1).

Dacă pentru Țara Rominească chestiunea intemeierii mitropoliilor se poate

limpezi ast-fel mulțămila actelor patriarhatului, pentru Moldova însă se poate discuta cu mai puțină precizie și se va vedea de ce.

Organizarea bisericii în Moldova nu urmează imediat întemeierii principatului, avem o perioadă de intensă propagandă catolică, pe timpul lui Lațcu și înființarea chiar a unui episcopat catolic la Siret (1370).—Ortodoxii moldoveni făceau parte sigur—după actul papii Urban V—din diecesa cea mai apropiată a Falcului—prin analogie se poate deduce că cei din Țara-Românească, înainte de întemeierea mitropolilor, erau în legătură cu Vidinul ori Silistra.—După Lațcu a venit Ioga ortodoxul și pe vremea lui spune Ureche că s'a întemeiat mitropolia Moldovei, singurul punct din cele spuse de Ureche pe care îl susține și d. Dobrescu. Numele mitropolitului dat de Urechii, nu se poate susține și rămâne necunoscut.

Așazarea acestui prim mitropolit s'a făcut cu bine-cuvîntarea Patriarhiei de Ohrida, zice Ureche, și acest fapt a fost acceptat până acum mai de toți istoricii noștri; d. Dobrescu într-o pledoarie critică, doveditoare de o minunată pregătire istorică, caută să răspundă această părere și prin analiza situației tuturor Patriarhiilor, dela care putea primi bine-cuvîntarea mitropolitul moldovean, cum și prin analogia unui caz delu Chiev—deși analogia în istorie nu poate avea totdeauna aceiași putere holăritoare ca în geografie—ajunge la concluzia că singurul loc, dela care putea lua bine-cuvîntarea primul mitropolit al Moldovei, e Târnova.—În trecut fie zis, faptul că Ureche a pus în legătură cu Ohrida întemeierea mitropolilor Moldovei mi se pare că se poate explica prin relațiile strînse pe care le-a avut Moldova cu această Patriarhie în sec. XIV.—Un conflict puternic s'a iscat curînd între Patriarhia Constantinopolei

și Moldova bisericească și mitropolia Moldovei rămîne definitiv stabilită numai după aplanarea acestui conflict—studiat în toate amănunțimile lui de d. Dobrescu—și recunoașterea Mitropolitului Iosif de către Patriarhia de Constantinopole.

Organizarea bisericii mai presupune și zidiri de mănăstiri, clădiri de biserici, preoți și călugări, și de aceea toate acestea se cuprind și în cartea d-lui Dobrescu.

Multe puncte rămîn cișligate definitiv, după această carte și cercetările ulterioare nu vor putea decît să le confirme; rămîn însă și amănunte obscure, datorite însă numai lipsei de izvoare și aici însă ipotezele, create cu mult tact științific, de d. Dobrescu, au mulți sorți de izbînda; cartea în total îndeplinește toate condițiile unei lucrări de adevărată valoare științifică.

N. Dobrescu.—*Fragments privitoare la istoria bisericii romîne, Buda Pesta, Institutul tipografic Lucașfarul. 1905.*

Lipsa unei reviste speciale obligă pe unii cercetători istorici de a-și aduna în volum materialul împrăștiat prin felurile reviste, chiar dacă acel material nu prezintă totdeauna o unitate.

În parte ast-fel se prezintă și fragmentele d-lui Dobrescu cu un adaos însă de multe inedite.

Arhivele din Buda-Pesta și Viena sînt bogate în documente interesante pentru trecutul nostru, cite-va din acestea privitoare mai ales la trecutul bisericii Romînilor din Ardeal le da d. Dobrescu. Sînt actele de numire ale episcopilor Sara (1607), Teofil de Prislop (1695), Eflimie (1623), Avram (1641), Mihail Molodics; apoi confirmări de vîlădici și diferite donațiuni facute de principii Ardealului; un fragment foarte lamurît despre mișcarea provocată între preoții Ardealului de numirea (la 1682) ca mitro-

polit al lor, a unui grec, care nu ştia româneşte, Ioasaf; situaţia Românilor din Ardeal—mai ales a clerului—inaintea de unire (1687) după un pater iesuit; ultimul fragment să alcătueşte din expunerea conţinutului a douăsprezece scrisori ale lui Ioan Inocenţiu Klein către ministrul Kaunitz între 1757—1764. Era la Roma Klein şi nu primea pensia regulat, şi o ducea greu cu creditorii, şi-l ruga mereu pe Kaunitz pentru „pensioara“ (pensinucula) lui.

Sînt amănunte noi şi interesante pentru ultimii ani ai vieţii lui Klein, care completează şi schimbă întru cît-va cele cunoscute pînă acum. (v. Aug. Bunea. Ion Inocenţiu Klein).—

Intru cît toate aceste fragmente sînt

referitoare la trecutul Ardealului, pot alcătui o unitate. Isolat de acestea se află însă un foarte interesant fragment despre un episcopat al Românilor din sec. XI şi XII, dependent de Ohrida şi pe care d. Dobrescu îl revendică—şi cred că pe bună dreptate—şi pentru Români din nordul Dunării, intru cît în sec. XI şi XII Români, de la nordul şi sudul Dunării nu formau încă unităţi politice separate.

Poate că e o dorinţă a d-lui Dobrescu chiar de a ne da toate aceste fragmente în întregime, noi însă nu putem de cît să-i mulţumim şi pentru forma, cît se poate de ştiinţifică de altfel, sub care ni l'a dat.

E. P.

